

paschalia, vel ad annum. Quis autem tibi pollicitus est, te usque ad paschalia festa victurum? a quo habes, Deum tibi tunc gratiam conversionis operatricem daturum? quis tibi promisit, te tunc veram conversionem voluntatem habiturum? nullam de his omnibus habes certitudinem; ergo ne in futurum tuam differas conversionem. Tecum ipse recocita, quam prava tua sit voluntas; volo, inquis, ad paschalia festa meam differre conversionem: id est, volo usque ad festa paschalia in statu peccati mortalis perseverare, usque ad festa paschalia nullum actum æternæ vitæ meritum elicere, usque ad festa paschalia esse Dei inimicus, usque ad festa paschalia in continuo damnationis æternæ periculo versari. O perversam voluntatem! Caveas igitur ad mortem, vel ad festa paschalia tuam amandare conversionem; modo, absque ulla mora convertere ad Dominum Deum. Hodie Deus per gratiam suam te intus monet; te hodie ad conversionem vocat: noli ergo tuum obdurare cor ac gratiæ Dei resistere; statim ad Deum convertere: *hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra*. Cum Christus Zachæum vocavit, dicens: *Zachæe, festinas descende, confestim et festinans Christo vocantū obtemperavit, et festinans descendit*. O frater, millies te Christus ad conversionem vocavit, eique tu restitisti; ne amplius ejus vocationi resistas; ejus vocationi prompte et festinanter obtempera; festinans ad Deum vade; festinans convertere. O quam utilius est, inquit Augustinus, Deo ad conversionem vocanti hodie obedire, quam in die judicii audire eum sævientem et condemnantem: *utilius namque et multo salubrius est hodie audire eum consulentem, almonentem, docentem, quam in die illa tam amara audire illum judicantem, sævientem, condemnantem* (Serm. de verb. Habac.). Ut eum aliquando non audias tonantem et condemnantem, audi eum te hodie ad pœnitendum vocantem; audi eum, et vocationi ejus obtempera; audi eum, et velociter ad eum convertere. *Convertantur*, inquit propheta, *et erubescant valde velociter*: peccatores erubescere debent, se peccasse; erubescere debent, se conversionem distulisse; erubescere et converti non solum velociter, sed etiam *valde velociter*: debent

cito, quamprimum poterunt, et valde velociter de peccatis conterti, et omnia confiteri, Deo et proximo satisfacere: quibus alacriter peractis, gratiam et gloriam consequentur a Domino. Amen.

DOMINICA PASSIONIS.

DE MENDACIO

Si dixerō, quia non scio, ero similis vobis mendax (Joann., 8).

Mendacium facilius fingi, quam pingi et explicari potest. Si tamen sacre Theologiæ magistris fidem adhibeamus, mentiri est *contra mentem ire*, vel, ut loquitur Doctor Angelicus, est *contra mentem dicere sive verbis sive gestis sive nutu sive alia ratione*. Unde ille vere mentitur, qui aliud sentit, et aliud dicit: *ille mentitur*, inquit divus Augustinus, *qui aliud habet in animo, et aliud in verbis*. Vidimus quandoque horologium aliquod perturbatum, quod aliud sonat et aliud signat; sonat v. g. quartam dum signat primam: huic horologio similes sunt mendaces: aliud mente signant, et aliud ore sonant; aliud sentiunt et aliud dicunt. His horologiis similis non fuit Christus, qui erat veritas primordialis et essentialis: *ego sum veritas*. Hominibus mendacibus similis non extitit Christus, qui nil unquam veritati contrarium protulit: *si dixerō, quia non scio, ero similis vobis mendax*. Ut Christum imitemur, et ut omne mendacium pro viribus fugere conemur, de mendacio ista instituetur concio. Ave.

Dæmon, Eva et Adamus ab ipso mundi primordio in paradiso voluptatis mentiti sunt, et locum hunc felicissimum mendacis suis polluerunt. Ibi mentitus est diabolus, cum Evæ dixit, quod ipsa et Adamus non morientur, licet de fructu vetito comederent:

nequaquam moriemini. Ibi etiam mentita est Eva dicens, Adamo et sibi esse prohibitum, ne fructum scientiæ boni et mali manu contrectarent; *præcepit nobis Deus, ne comederemus, et ne tangeremus:* Adæ enim solummodo prohibuerat Deus, ne de hoc fructu comederet: *de ligno autem scientiæ boni et mali ne comedas.* Ibi tandem mentitus est Adamus, cum Deum criminis sui autorem facere voluit dicens, mulierem, quam ipsi Deus dederat, peccati sui fuisse causam; *mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedi.* Mendaces quidem fuere in paradiso terrestri, diabolus, Adam, et Eva: ibique mendacium fuit commune, probrosum et malum. *Commune,* cum non unus solum, sed omnes ibi mentiti sint. *Probrosus,* cum turpissimum sit, quod diabolus et primi parentes, qui tam perfecti mox a Deo creati fuerant, ad villa mendacia declinauerint. *Malum,* cum omne mendacium sit ex natura sua malum, nec possit quis voluntario mentiri, qui non peccet. A terrestri paradiso exiit mendacium, et in alias mundi partes se diffudit, ubi, non secus ac in illo voluptatis loco, mendacium est commune, probrosum, et malum. Quod plenius constabit, cum probavero 1. quod mentiri est commune; 2. quod mentiri est probrosum; 3. quod mentiri est malum.

I PARS

Mentiri est commune.

De Augusto imperatore refert Svetonius, quod devicto Antonio, secum ex Ægypto in triumphum duxerit sacerdotem sexaginta annorum, de quo illi constabat, quod nunquam in vita sua mentitus esset. Simili prærogativa gavisus est Ferdinandus, Lusitaniæ princeps, de quo Spondanus ait, quod *nunquam mentitus sit.* Sanctissimus anachoreta Arnulphus, morti proximus, in adstantium ædificationem dixit: nihil magnum me fecisse memini; in eo tamen sollicitus laboravi, *ne ullum proferre mendacium.* Quid simile in abbatis Beni laudem circum-

feratur, de quo breve illud extat elogium: *nunquam iratus, nunquam mentitus.* Alii nonnulli, paucissimi tamen reperientur, qui nullo unquam mendacio linguam suam deturparint, quia nil in mundo communius mendacio: plerique enim hominum *docuerunt linguas suas loqui mendacium* (Jerem. 9); totque in mundo mendaciis proferendis assueti inveniuntur homines, ut flens dicat D. Thomas a Villanova: « non est veritas in mundo, non est qui loquatur verum cum proximo suo; quidquid hodie vulgus loquitur, fraus et adulatio est; *docuerunt enim linguas suas loqui mendacium.* In hac schola exercitati sunt, in hac edocti ut discerent fallere et mentiri; hæc civilitas, hæc affabilitas; et inurbanus creditur quisquis fallere, et mentiri non novit (Conc. 3 de Adv.) ». *Diabolus est mendax et pater ejus* (Joan. 8, 44), scilicet mendacii; ipse enim in paradiso terrestri mentitus, et mendacio suo primos parentes tentavit de esu fructus vetiti, dicens: *nequaquam moriemini.* Ad quem Bernardus: *O nequam, ubi est tuum nequaquam?* Certe illud *nequaquam* fuit mendacium, et tamquam pessimum semen serpentis, a quo mendacium in omnes hominum status et conditiones manavit; ac ita factum est inter homines commune, ut undequaque mendacium inundasse dicat Oseas propheta (c. 4), his verbis: *non est veritas in terra, sed maledictum et mendacium inundaverunt.* Inspice singulos hominum status, a principibus, magistratibus, et iudicibus, usque ad minimos quosque plebejos; a senioribus usque ad juniore quoslibet invenies omnes fere homines infectos esse mendaciis. Unde quodammodo dici potest cum Licosthene; *sicut non est piscis sine spinis, sic nec homo sine mendaciis.* Scio, Lucianum in mediis tormentis semper dixisse; *mentiri non est meum;* interrogentur iudices, mercatores, artifices, pauperes et divites: certe si sincere respondeant, dicere non audent: *mentiri non est meum.* Quin potius respondebunt omnes: *mentiri est nostrum;* quia mendacium ita est commune, ut in omnes status inundaverit: *maledictum et mendacium inundaverunt.* De Anthonio Nicomediensi episcopo narrat Surius, quod cum a satellitibus, ipsum non agnoscentibus, ad necem quaereretur, ipsos satellites

hospitio exceperit, promittens, quod brevi Anthimum in eorum conspectum produceret; stetitque promissis. Postquam enim erga illos se liberalem et beneficum exhibuit, circa finem convivii quod illis parari curaverat, dixit: Anthimum queritis, Anthimum videtis; ego sum ille Anthimus, quem ad mortem queritis. Tunc illi attoniti, et munificentia tam digni hospitis delibuti, una sponderunt se dicturos imperatori, quod Anthimum diu quasitum nusquam reperissent. At ille gravissime hoc cavet, et ne mentirentur satellites, ultro se captivum illis adjunxit, maluitque mori, quam mendacio vitam servare. Ille vero dixit: *mentiri non est meum*; quære modo, qui Anthimum imitentur; da, qui sint parati mori potius, quam mentiri. Heu! non solum pro servanda vita, verum et pro modico lucro, pro uno obolo, et quasi pro nihilo plerique hominum crebra proferunt mendacia. Quot mendacia in regum palatiis? Quot mendacia in iudicium curiis? quot in cauponis, in plateis, et undique proferruntur, non pro vita tutanda, sed pro asse lucrando, et quasi pro nihilo? certe nil jam communis mendaciis, quæ undequaque inundaverunt. Dixit propheta regius in excessu mentis suæ, omnem hominem esse mendacem: *omnis homo mendax*. Omnes quidem homines, qui originale peccatum contraxerunt, mendaces sunt, seu ad mentiendum proni; omnes tamen non sunt mentientes, quia reipsa omnes non mentiuntur. Nihilominus mentientium maximus est numerus; multosque reperire est, qui indesinenter mentiuntur, et quorum tot mendacia, quot verba. Hos similes dicam cuidam civi florentino, qui summo Pontifici Leoni, Florentiam adeunti, multa locutus est verba mendacii. Cum enim, nescio quo casu, proximus pontifici equitaret, miscereturque cum eo sermones, interrogatus de obviis multis domibus et palatiis, quorum essent et an magnos præberent proventus, quæ licet ignoraret civis, securissime tamen de singulis percontanti respondit, tum dominorum nomina, tum prædiorum census confingens, ita ut semper fingendo et mentiendo responderet. Aderat florentinus alius, qui tantam mentiendi procaciam in concive advertens, continere se non potuit, quin tandem ab eo peteret, qua fronte ausus fuisset Ecclesie

capiti tam falsa imponere? cui ille: talia locutus sum, ne verba deficerent. O quot in mundo florentini et florentinæ repertiuntur, qui ne verba deficiant, ut tempus fallant, ut audientibus placeant, vel ut aliquid lucri nundinentur, innumera mendacia eructant? quot inveniuntur viri mendaces, qui undequaque falsa effutire non desinunt? Certe sicut stultorum, ita et hominum mendacium infinitus est numerus. Ac inter homines mentiri ita est commune, ut merito conqueratur Jeremias, quod undique invaluerit mendacium; etiam inter prophetas et sacerdotes, qui veritatem specialius profiteri, docere et tneri debent: *a propheta usque ad sacerdotem, cuncti faciunt mendacium*. Christum interrogat Pilatus, dicens: *quod est veritas?* Valde mirum, quod ille qui pro tribunali stans, omnium jura dicebat, omniumque causas discernebat, tamquam veritatis ignarus a Christo discere cupiat, quid sit veritas: *quid est veritas?* Unde in preside, ac iudice tanta ignorantia? ex hoc quidem quod apud homines mundi ita commune sit mendacium, ut apud illos abolita sit veritas: *interrogat Pilatus, quid sit veritas: fere inter homines abolita erat* (Theophilact.). Ab aulis principum, a palatiis prelatorum, a tribunalibus iudicum, et ab officinis mercatorum exulat veritas; ubique viget, ubique regnat, ubique triumphat et inundat mendacium. Quod non solum inter mercatores, propolas, caupones, ac alias vilis plebeculæ personas, verum et inter sacerdotes (1), ac alios perfectioris status viros est commune: *a propheta usque ad sacerdotem, cuncti faciunt mendacium*. Optime adnotavit philosophorum princeps, senes esse suspiciosos et incredulos: semper enim suspicantur, falsa esse quæ iis ut vera proponuntur, nec facile credunt iis, quæ ipsis dicuntur.

(1) Animadvertendum, quod si hi sermones habeantur ad populum, prudenter hæc verba reticerentur, cum vix proferri possint quin debitus sacerdotio honor minuat, et dum singulorum carpuntur defectus ut hominum, ipsis detrahatur fides ut Dei ministris, quum Christi et Ecclesie legatione fungantur pro animarum salute. N. E.

Rationem autem adducit Aristoteles, cur senes increduli sint: quia scilicet plures in vita sua fuere decepti, et experientia sua norunt homines esse fallaces et mendaces. Unde sicut Salomon probe sciebat, omnia bona mundi esse vana et futilia: *vanitas vanitatum, et omnia vanitas*; ita et senes experientia sciunt, mendacia ita esse in mundo communia, ut omnes fere homines mendaces esse ceaseant, aut saltem suspicentur. Et revera de omnibus fere hominibus dici potest, quod *non est in ore eorum veritas*. Quod ut non sine fundamento dictum credatur, vos omnes interpello, et a vobis ipsis peto, an non verum sit, mendacium in omnibus hominum statibus esse commune, et veritatem vix apud homines reperiri? Dicite, quæso: est ne veritas apud poetas? Heu! omnibus notum est, quod instituti eorum sit fingere et fallere. Est ne veritas apud historiographos? Heu! fabulas sæpissime, tamquam res fide certas enarrant. Est ne veritas apud philosophos? Heu! veritatem illi continue quærunt, et raro inveniunt. Est ne veritas apud prophanos scriptores? Heu! quot mendacia in octavo, in quarto, et in folio, publici juris faciunt. Est ne veritas apud mercatores, artifices, mercenarios et rusticos? Heu! illi pro modico lucro multa facile proferunt mendacia. Ubi ergo veritas? Est forte in aulis principum, ubi aulici ob principis reverentiam ab omni mendacio abstineant? Heu! quot aulici, tot adulatores: ac quilibet princeps cum Cæsare Augusto dicere potest: *qui mihi veritatem dicat, non habeo*. Ubi ergo reperietur veritas? In justitiæ secularis foro illam forte inveniemus? heu! quot ibi iniqui iudices, qui veritatem et justitiam opprimunt? quot ibi advocati, qui litigantium jura palliant, et falsitatis larva veritatem obtegunt; quot ibi procuratores, quot notarii publici, qui auro corrupti testamenta, aliaque scripta falsificant? Ubi ergo veritas? Certe si omnes hominum status lustrare fas esset, ubique inveniretur mendacium: eo quod *suavis est homini panis mendacii*; nihilque apud homines magis commune, quam mentiri. Nec tantum mentiri est quid commune; *est etiam quid indecens et probrosum*.

II PARS.

Mentiri est probrosum.

Basiliius imperator filium suum optimis præceptis imbuens, hoc in primis ab illo servari voluit, quod nec mentiretur, nec homines mendaces in consuetudinem adduceret: *fili, inquit, maxime pendito, veracem te esse in sermone debere, et veraces in consuetudinem adducere*. Trajanus ita ab omni simulatione et mentiendi spiritu erat alienus, ut teste Plinio, *quæ vellet velle, quæ nollet nolle scirent omnes*. Alphonsus Aragoniæ rex dicere solitus erat: *simplex verbum principum tantum valere ad fidem debere, quantum privatorum hominum juramentum*. De Carolo Quinto imperatore fertur, quod cum quid tamquam certissimum asserere vellet, hoc *fide viri nobilis* astrueret; atque hanc assertionem a principe factam, omni juramento firmiorem esse affirmabat. Alii multi imperatores, reges et principes enumerari possent, qui a mendacio penitus abhorruerunt, censentes cum Salomone probrosum esse principi, quod mentiat: *non decet principem labium mentiens* (Prov. 17, 7). Certe hoc principes non decet: imo, ut exponit Hugo cardinalis, *hoc illos maxime dedecet, sive in judicio, sive in consilio, sive in simplici locutione*. Quo enim proprius ad Deum principes dignitate et imperio accedunt, eo verba illorum ab omni mendacio remotiora, veriora et divinis similiora esse debent, eosque potissimum dedecet, si mendacia proferant. At mentiri non solis principibus, verum et omnibus turpe et probrosum est. Ut enim ait Spiritus sanctus, quicumque mentiuntur, perpetuum dedecus et æternam confusionem, non honorem sibi conciliant: *mendacium sine honore: et confusio illorum cum ipsis sine intermissione* (Eccli. 20, 28). Quod et ipsi novere et confessi sunt Gentiles, dicentes, quod mentiri vile est, sordidum est, abjectum et fœmineum est: *vilis, sordidi, abjecti, ac muliebris pectoris est mentiri* (Plin.

in Traj.): ergo fatendum, quod non solis magnatibus, verum et plebeis ac cuicunque probrosum est mentiri: *opprobrium nequam in homine mendacium* (ib. v. 26). Quam probrosum et turpe sit mentiri, satis superque docuisse videtur Christus, cum homines mendaces diaboli filios esse declaravit dicens: *vos ex patre diabolo estis, quia non est veritas in eo* (Jo. 8, 44). Ex patre Deo sunt omnes homines per creationem; ex patre diabolo sunt omnes homines per imitationem, quia non Deum, qui est summa veritas, sed diabolum, qui mendax est a principio, mendacis suis imitantur. Unde homines mendaces, filios alienos vocat propheta: *filii alieni mentiti sunt mihi*; vel ut legit Genebrardus, *filii adulterini*. Homines enim mendaces sunt filii alieni, adulterini et extranei, qui alienum et extraneum patrem habent; dæmonem scilicet, cujus sunt filii, non utique *successione carnis, sed criminis* (D. Amb. 4 in Luc.); et quia eos dæmon genuit, non ut homines, ut mendaces, Deus est unus omnium hominum pater: *unum patrem habemus Deum*; mendaces autem duplicem habent patrem, Deum et diabolum; Deum, a quo conditi sunt, et diabolum a quo eruditi sunt. Sicut enim pater spiritualis vocatur, qui aliquem spiritualia docet, ita et dæmon est pater infamis hominum mendacium, quos docet mentiri. Videturque quod Deus hujusmodi homines mendaces, veluti filios spurios et adulterinos abiciat, nec non eos tamquam non suos repudiet, dicens, quod sint filii diaboli: *vos ex patre diabolo estis*. O quam turpe, indecorum et probrosum est homini mentiri, cum mendacis suis filius diaboli fiat; certe hoc magnum est ei opprobrium: *opprobrium nequam in homine mendacium*. Hoc opprobrio hominem mendacem affici adnotavit S. Ambrosius, dicens: *caete, o filii, mendacium, quia omnes qui loquuntur et amant mendacium, filii sunt diaboli*. Verum grave aliud imminet homini mendacis assueti opprobrium; quod scilicet non ei credatur, nullaque fides verbis ejus adhibeatur etiam cum vera dici: *hoc lucrum mendaces consequuntur, ut nec cum vera dixerint, fidem inveniant* (D. Hier. ep. 34). Rogatus Aristoteles, quid lucri faceret mendax, hoc unum

respondit, *ut cum vera dixerit, nemo credat*. Id experimento didicit Carbo, homo mendax, qui cum, juramento etiam addito, se aliquid facturum polliceretur, respondit ei et vicissim juravit Publius romanus se illi non crediturum. Hoc lucrum fecit Carbo, et idem lucrum faciunt omnes, qui agnoscuntur ut mendaces: jurent, perjurent, nulla eis fides adhibetur. O quale dedecus homini! o quantum est ei opprobrium, quod inter homines omnem fidem amiserit, quodque omnia ejus verba pro mendacis exhibentur! certe hoc maxime illi probrosum est; et hæc est macula, qua quidquid in eo boni inest, penitus deturpatur: *mala est macula in homine mendacium*. Hæc sane macula, qua ita vilificantur viri mendaces, ut nullus cum iis societatem ineat, nullus cum illis negotia suscipiat, omnes ab illis decipi timeant, omnesque illos veluti viros probrosos omnisque honoris expertes inspiciant. O magnum opprobrium! o gravem maculam! Hanc maculam gloriæ suæ inurere timebat Salomon, ac a suis mendax haberi pertimescebat. Unde enixe Deum rogabat, ut ipsum mentiri non pateretur; *duo rogavi te, ne deneges antequam moriar: vanitatem et verba mendacium longe fac a me* (Prov. 30). Innumeri similiter mendaces æstimari nolunt: eos mentiri non pudet, et mendaces dici pudet: non erubescunt mendaces fieri, et mendaces vocari ut summum probrum audiunt. Dicatur quis aleator, potator, scortator; hoc mitius et æquanimius audiet, quam si de mendacio arguatur, omnique alia convicia peccatori feret animo, quam si quis ei dicat: *mentiris*. Heu! quot dissidia, quot alapas, quot duella, quot vulnera, quot cædes concitavit hoc verbum: *mentiris!* hoc verbum, *mentiris!* statim homines, etiam aliunde pios, ad iram et ad vindictam movet; quia mentiri ita probrosum est, ut nullus mendax æstimari et dici, nisi ægre patiat. Itaque cum mentiri ita probrosum sit, ab omni prorsus mendacio quisque absteat; *noli velle mentiri omne mendacium* (Eccl. 7, 14). Videamus quod ab omni penitus mendacio abstinendum non solum, quia mentiri est probrosum, *verum etiam quia mentiri est malum*.

III PARS.

Mentiri est malum.

Multi mendacia sunt mortaliter mala. *Mentiris* v. g. rem falsam juramento confirmans; peccas mortaliter: *mentiris*, ut proximum a fide catholica et a recta vivendi regula avertas; peccas mortaliter: *mentiris*, ut graviter noceras proximo; peccas mortaliter. Omne enim mendacium perniciosum est mortale, si sit in materia gravi; et quicumque hujusmodi proferunt mendacia, suas spiritualiter occidunt animas: *os quod mentitur, occidit animam* (Sap. 1, 11). Unde asserit Spiritus Sanctus, quod quicumque sic mentiuntur, in stagnum tartareum projiciuntur, in quo æternum cruciabantur, nisi hic in terris peccati sui sincere penituerint; *omnibus mendacibus pars illorum in stagno, igne, et sulphure, quod est mors secunda* (Apoc. 21, 8). De præfatis mendaciis nulla est dubitandi ratio, ac nemo est qui ea graviter mala non asserat. Quid vero de aliis mendaciis, quæ levia estimari solent, et quæ a viris etiam piis interdum dicuntur? quid de mendaciis, quæ nullam proximo injuriam inferunt, et quæ non nocendi, potius delectandi animo proferuntur? Istiusmodi mendacia sunt ne mala, ac inter peccata recensenda? sunt equidem. Omne enim mendacium, si voluntarie proferatur, peccatum est, et ut docet D. Augustinus, falluntur quicumque consent aliquod reperiri mendacii genus, quod non sit peccatum: *quisque esse aliquod mendacii genus, quod non sit peccatum, putaverit, decipiet seipsum turpiter*. Non defuere qui sensorint licitum esse mendacium, cum videtur necessarium ad vitandum grave aliquod damnum, vel ad obtinendum maius bonum. Sic Plato docuit, « Deo quidem indecens et inutile esse mendacium, hominibus vero quandoque utile et necessarium; ac proinde illis licere mentiri, vel contra hostes, vel pro patria et civibus ». Idem fuse tradit Abbas

Joseph apud Cassianum; ubi inter cætera dicit, *mendacio utendum tanquam elleboro, quod sumitur imminente aliquo exitiali morbo*. Idem sentisse Galenum circumfertur: at fallitur Plato, fallitur Abbas Joseph, fallitur Galenus, et falluntur quotquot authores aliquando licere mentiri sentiunt; ac quicumque dicunt dari aliquod mendacium voluntarie prolatum, quod non sit malum, et peccatum: *quisquis esse aliquod mendacii genus quod non sit peccatum, putaverit, decipiet seipsum turpiter*. Falluntur quidem qui sic sentiunt, nec mendacii naturam et malitiam bene norunt: mendacium enim est ex sua natura et intrinsece malum; ac proinde nunquam licitum est: quia quod ex sua natura malum est, nullo casu bonum ac licitum esse potest. Dicam insuper, illos falli, quia si quandoque mentiri liceret, omnis convictus humanus tolleretur, ac respublica funditus everteretur. Si enim aliquando mentiri liceret, quæ fides prædicatoribus adhiberetur, quæ fides iudicibus sententiam dicentibus, quæ hominibus juramento publico aliquid confirmantibus? certe his et aliis nulla fides præstaretur, quia semper licitum mentiri quisque facile sibi suaderet; cum mentiri licitum illis esse quisque crederet. Quare firmiter tenendum, quod nullo casu mentiri liceat, quodque omne mendacium malum sit et scelerosum; *nullum justum mendacium*, inquit S. Bernardus, *omne mendacium in omnibus peccatum est*. Quod et Aristoteles, licet ethnicus, probe adnotavit dicens, omne mendacium ut malum, et recte rationi repugnans, esse fugiendum; *omne mendacium per se pravum, et fugiendum est*.

Verba ad exprimendos conceptus internos sunt instituta; et jure nature quisque conceptus internos cum verbis quæ profert, confirmare tenetur; ideo quotiescumque inter conceptum internum et verba non est talis conformitas, toties dicitur mendacium et committitur peccatum. Ut enim ait D. Augustinus; *verbis uti ad falsum, non ad quod sunt instituta, peccatum est*. Si mentiaris, ut adstantes delectes, *peccatum est*; si mentiaris jocandi et ridendi gratia, *peccatum est*; si mentiaris ex humilitate, *peccatum est*; si mentia-

ris, non ut noceas vel ut prosis, *peccatum est*; quotiescumque tandem mentiris, seu quotiescumque *uteris verbis ad falsum, non ad quod sunt instituta, peccatum est*. Ita sentit D. Augustinus, ita Bernardus, ita alii sancti patres, ac omnes doctores scholastici; non ita mulierculæ, non ita caupones, mercatores, et alii multi hujus farinae viri, qui pro modico lucro centies et mentiuntur, et jurant, et perjurant. Ut autem sua mendacia non sine ratione proferri suadeant, dicere solent; merces certe vix ullæ extrudi possunt, nisi mendacio vestiuntur: si non mentiremur, nil lucri faceremus, nullas merces distraheremus, ac fame nobis pereundum esset. O lepidum argumentum! o gravem rationem ad propugnandum pro mendacio! o vos insensati, qui necessario mentiendum esse dicitis ad hoc ut lucremini! an nescitis irrefragabile magni Augustini testimonium, dicentis, quod *non licet mentiri pro ullius salute æterna, nec pro toto mundo*. Juxta tritum ex D. Pauli doctrina sumptum axioma, *non sunt facienda mala, ut inde eveniant bona*. Quapropter cum omne mendacium sit malum, nec unicum, quantumvis leve, mendacium dicere licet: nec pro quocumque bono fortunæ, nec pro quocumque bono corporali, nec pro quocumque bono spiritali: *non licet mentiri pro ullius boni causa nec pro ullius salute æterna, nec pro toto mundo*. Pensate, quanto minus licitum sit, mentiri pro uno asse lucrando, vel pro uno obolo. Quærunt canonistæ, an mentiri liceat pro salvanda alicujus hominis vita? an v. g. mihi mentiri liceat ad liberandum hominem nox a iudice ad mortem damnandum? vel si infirmus gravi morbo laborans, et qui certo morietur, accepta noticia de morte filii, interroget, an vivat filius; licetne mentiri, ac ei dicere; vivit filius, vel nescio an vivat? Questionem hanc solvit Augustinus asserens, nequaquam licere mentiri ad salvandam alterius vitam: *si quis, inquit, ad te confugiat, qui mendacio tuo possit a morte liberari, non es mentiturus* (de med., c. 6). Idem asserit summus Pontifex Innocentius tertius, qui e Petri cathedra solemne hoc protulit oraculum: *non mentiendum pro alterius vita servanda: multo*

minus pro triobolari (1) *negotio* (Ep. dec. tit. de usuris). Hoc serio advertite, hoc mente recogitate, ac in vobismetipsis sepe dicite: mentiri non licet pro alterius vita servanda, multo minus pro modico lucro. Quid de propria vita? anne mentiri licet pro servanda sui ipsius vita? licetne v. g. reo a iudice debite et secundum ordinem juris interrogato mentiri, ut propriam vitam salvet? Respondet doctor Angelicus, in hoc et similibus casibus mentiri non licere: « ex debito, inquit, tenetur accusatus iudici veritatem exponere, quam ab eo secundum formam juris exigit. Et ideo si confiteri noluerit veritatem, quam dicere tenetur, vel si eam mendaciter negaverit, peccat mortaliter. Si vero iudex hoc exquirat, quod non potest secundum ordinem juris, non tenetur ei accusatus respondere. Sed potest vel per appellationem, vel aliter subterfugere: mendacium tamen dicere non licet » (2, 2, q. 99, a. 10). Ecce quid dicant scholæ, et Ecclesiæ lumen D. Thomas; ecce quid de mendacio sentiat. Ex quo quisque facile inferet, mentiri semper esse malum: si enim mentiri non liceat pro totius mundi conservatione, et pro alterius aut propria vita servanda, quis credat dari aliquid mendacium, quod bonum sit ac licitum? Quis non fatebitur cum D. Augustino, omne mendacium esse malum, nec unquam fore mentiendum? certe hoc tanquam certum et indubitatum tenendum, quod mentiri semper sit malum: *inconcusse teneas, et defendas in divina religione, nunquam omnino esse mentiendum* (S. Aug. c. mend. 21). Itaque, o homo, *verbum mendacii longe fac a te*. Procul dubio omne verbum mendacii voluntarie prolatum peccatum est mortale, vel veniale; si sit peccatum mortale, qui illud profert poena inferni reus est; si sit veniale, qui illud profert poena Purgatorii dignus est: ut ergo inferni, vel Purgatorii supplicia evadas, ab omni prorsus mendacio absteineas: *verbum mendacii longe fac a te*. Facile mentiuntur nonnulli sibi

(1) Triobolus, nummus æquivalens tribus obolis (italice, tre soldi circiter): negotium triobolare idem est ac negotium nullius pene vel levissimi momenti.

suadentes, mendacia quæ proferunt, levia et venialia dumtaxat esse peccata. Noverint tamen quod forte mortalia sint, quæ venialia arbitrantur. Noverint quod licet levia et venialia sint, non levia tamen, imo durissima erunt Purgatorii tormenta quibus punientur. Meminerint, quod licet venialia sint, ad mortalia facile pertrahent; a levibus enim mendaciis ad gravia et qui spernunt modica, paulatim ad gravia decidunt: facile quis progredietur nam peccatum, quod non deletur, ad aliud peccatum suo pondere trahit. Ideo sive levia, sive gravia sint mendacia, semper vitanda sunt: *verbum mendacii longe fac a te*. Simul vitanda atque etiam longo facienda et procul pulsanda sunt mendacia, ut ait Sapiens. O patres, o matres, ita procul omne mendacium expellite, ut non solum ad vos, verum nec etiam ad pueros vestros accedat. Sunt enim pueri ad mendacia proclives, ut de seipso testatur Augustinus: *fallebam*, inquit, *innumerabilibus mendaciis et pedagogum, et parentes amore ludendi, studio spectandi nugatoria*. Augustinum puerum alii in hoc plerumque imitantur pueri, nisi ad meliora monitis acrioribus stimulentur. Eos ergo monete, iis mendacii malitiam exaggerate, eos mentientes corripite; procul tandem a vobis et a domibus vestris omne mendacium pellite: et Deus qui veritas et vita est, ad vitam vos perducet æternam. Amen.

FERIA II POST DOMINICAM PASSIONIS.

DE AVARIS USURARIIS.

Si quis sitit, veniat ad me et bibat
(Joan. 7, 37).

Christus Dominus in cruce sitivit salutem humani generis; omnes justi in hoc mundo esuriunt et situnt justitiam: avari vero usurarii nec salutem nec justitiam, divitias solum et

bona temporalia, tanquam felicitatis suæ summam et perfectionem ardentissime sitiunt, magnoque affectu desiderant. *Si quis sitit*, inquit Christus, *veniat ad me*: o paternam invitationem, qua durissima quævis flecti deberent corda! o vocem suavissimam, quam cuncti penitus audire deberent homines! tanta vero hominis usurarii est malitia, tanta ejus obstinatio, ut Christi vocem audire, eique obtemperare recuset. Non enim ad Christum, sed ad aurum et ad divitias currit; ut sitim suam extinguere valeat; seque felicem auspicatur, si marsupium implere, magnamque auri et argenti copiam coacervare queat. Errant sane, stolide falluntur usurarii, qui in temporaneis rebus suam statuunt felicitatem: felices e contra pauperes spiritu, quorum cor a terrenorum affectu vacuum est; *beati pauperes spiritu*. Hi vere felices sunt; non autem usurarii, qui et in hoc, et in alio mundo infelices sunt, ut jam videbimus. *Acc.*

Divites usurarios in vita, in morte et post mortem felices esse arbitrantur multi. Heu! inquit, cum usurarium bonis omnibus affluentem vident, heu quam feliciter vivit ille homo! divitiis abundat, deliciis superaffluit, florentissimam dedit ei Deus familiam; omnes ei applaudunt; omnia ei prospere cedunt et nulla adversa; ac proinde quis illo felicior reperitur? Non solum in vita, verum et in morte usurarium felicem censent multi: ac tunc maxime cum eum res suas temporales recte disponentem vident. Heu, ajunt, quam feliciter moritur ille homo! Testamentum prudenter composuit, pinguem instituit hæredem, filias suas copiose dotavit, filiiis et domesticis bona multa legavit, ac proinde quis illo feliciter moritur? Eum tandem post mortem felicem esse credunt plurimi, eo quod antequam efflaret animam, externa quædam poenitentiae et pietatis signa ediderit. Ecce, dicunt, quam pie mortuus est ille homo! fieri nequit, quin celestis potiatur beatitudine: antequam enim moreretur, omnibus pepercit inimicis, pauperibus multa testamento reliquit, actusque doloris et pietatis ita sincerus elicit, ut omnes adstantes ad lacrymas moveret et ideo in caelo cum aliis sanctis haud dubie

beatur. En hominem semper felicem ad mentem illorum, qui de rebus secundum faciem et speciem externam solummodo iudicant: at revera usurarius, qui artificiosis suis contractibus ditatus est, infelix censendus est tam in vita, quam in morte et post mortem. *Est infelix in vita*; quia licet terrenis bonis affluat, iis nunquam satiatur, nec satiari potest: *est infelix in morte*; quia licet externa quædam pietatis signa edat, revera tamen tunc nec sanctificatur, nec sanctificari potest: *est infelix post mortem*; quia licet aliqua futuræ salutis indicia dederit, non ideo tamen salvatus est, nec salvari potuit. Hæc clarius patebunt, cum evicerimus, quod avarus usurarius 1. *in vita* non potest satiari: 2. *in morte* non potest sanctificari: 3. *post mortem* non potest salvari.

I PARS.

Avarus usurarius in vita non potest satiari.

Omnium quidem iudicio infelicissimus censeretur homo ille, qui continua siti laboraret, quique semper sitiret et esuriret, nec unquam satiari et impleri posset. Eadem de causa infelices dicendi sunt avari usurarii, qui continua cupidine divitias appetunt, nec iis unquam satiuntur; ut enim ait Sapiens, avarus impleri et satiari nequit pecuniis, quas acquirit: *avarus non implebitur pecunia*. Et ut ait D. Augustinus, avari fames insatiabilis nullum unquam terminum habet: «o avaritia, abyssus insatiabilis, quæ nunquam dicis, sufficit; semper famescis, semper doles, semper tristaris in cunctis. O pestis interminabilis! o famelica rabies! nam omnia suis terminis clauduntur, sola avaritia nullo clauditur fine: terra suis finibus limitatur, aër suo fine clauditur, cælum suis terminis arcatur, sola avaritia terminam nescit (Serm. 48 ad fr. in erem. int. op. Aug.)». A mundi primordiis omnia flumina intrant in mare, nec tamen iis repletur; undique accurrentes aquas facillime deglutit, et ad alias semper quasi

anhelat. Idem plane de avaro usurario dicendum est: divitiis enim undique affluentibus non satiatur; novas semper et ampliores peroptat: *nec multitudine fluminum mare, nec divitiarum copia avari animus expletur: pecuniam duplicavit, et eam rursus studet duplicare; nec a duplicandi, augendique studio desistit* (S. Nilus or. 3 de avar). Os patens et ventrem capacissimum habet infernus: a mundi enim principio damnatorum animas suscipit, nec tamen iis repletur: quanto plures suscipit, tanto plures desiderat. Inferno autem assimilatur avarus usurarius, quia divitiis quas recipit, nunquam satiatur: alias et alias in infinitum semper concupiscit. *Avarus, inquit divus Augustinus, infernus est similis: infernus enim quantoscumque deporaverit, nunquam dicit, satis est: sic etsi omnes thesauri confluerint in avarum, nunquam satia-bitur* (de salut. doc. 30). Et eminentissimus cardinalis Hugo ait: *Fenerator comparatur inferno: unde de eo Habacuc. (c. 2), dicitur: dilatavit quasi infernus animam suam, et ipse non adimplebitur*. Amor divitiarum semper crescit: desideratis opibus non extinguitur, imo augetur; et quanto plures ab avaris obtinentur, tanto ampliores ultra desiderantur: *cre-scit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit*. Unde avari usurarii, qui ad divitias anhelant, merito comparantur igni: sicut enim ignis, injectis in eum lignis, non extinguitur, sed magis accenditur, ac tanto magis inardescit et augetur, quanto plura in eum ligna jaciuntur: ita avarus satiari nequit, quia avaritia, quasi ignis, magis augetur divitiis, quam extinguitur. Ad rem sanctus Ambrosius, *inflammatur*, inquit, *lucro avaritia, non restringitur*. Et ut habet S. Gregorius: *Avaritia desideratis rebus non extinguitur, sed augetur; nam more ignis cum ligna que consumat acceperit, accrescit, et unde videtur ad momentum flamma comprimi, inde paulo post cernitur dilatari* (Mor. 15, 2). Sancti Augustinus et Joannes Chrysostomus avarum usurarium, divitias ambientem et sitientem comparant hydroptico, dicentes, quod sicut hydropiens nunquam satiatur aqua, ac quo plus bibit, eo ardentius sitit: sic etiam dives avarus nunquam satiatur

pecunia, et quanto plus lucratur, tanto amplius lucrari desiderat. *Avarus*, inquit divus Augustinus, *recte comparatur hydroptico*, sicut enim ille quanto magis abundat humore inordinato, tanto ardentius sitit: sic iste quanto est copiosior divitiis, quibus non bene utitur, tanto magis talia concupiscit (Qu. Evang. 2, 29). Et sanctus Joannes Chrysostomus ait, *recte quidem dicitur avaros esse hydropticos: quomodo enim illi multam aquam ferentes in corpore, magis uruntur; ita etiam avari, multas circumferentes pecunias plures concupiscunt* (ho. 15 in 1 ad Cor.). Refert Pierius, quod in littore Africano, inter Lybiam et Egyptum, olim visebatur columna, in qua vir erat cælatus, cui serpens diro morsu sitim, quæ nulla aqua extinguí poterat, afferebat. Aderant quidem fœminæ, quæ indesinenter aquam propinabant sipienti; at ejus sitis nunquam extinguebatur. En avari hominis imaginem: serpentino enim avaritiæ morsu exulceratus ita sitit, ut expleri sitis non valeat; quo magis potat, eo magis potare appetat, et quo plures acquirit divitias, eo plures acquirere cupiat. Moralem miror philosophum, qui divitem avarum ad divitias anhelantem cani famelico comparat. Cum cani fame presso projicitur aliquod panis frustum, statim illud deglutit, et quasi nihil comederit, ad projicientem attendit, a quo aliud quidquam sibi dari eodem ardore appetit: *quidquid excipit, protinus integrum devorat, et semper ad spem futuri hiat* (Sen. ep. 75). Simili fame premi videtur avarus: cum occasio aliquid rapiendi se offert, mox oblata rapit, statimque ad alia auferenda aspirat: si hodie usuris suis centum nummos ab aliquo auferat, iis minime satiatus ad alias pecunias coercendas anhelat: hodie unius pauperis exorbet vineam; et quasi nil acquisierit, ad agros et domos devorandas inhiat; ac ut loquitur Boetius, *nihil jam parta videntur, sed quæ sita vorans seva rapacitas, altos pandit hiatus*. Numquam satiatur avarus, semper aliena rapit, ac semper plura rapere et acquirere concupiscit. De balæna ait Spiritus Sanctus, quod *faciem ejus præcedit egestas* (Job. 41). Faciem quidem ejus præcedit egestas, quia circumstantes pisces ita glutit, ut nullus circum-

quaque remaneat. Eodem prorsus modo avarus domos, agros et vineas sibi confines devorat: hodie istius vineam, et cras illius agrum rapit; hodie viduam facultatibus suis spoliat, et cras orphanum ad extremam pauperiem redigit; nec tamen unquam satiatur, nec satiari potest: *venter autem impiorum insaturabilis* (Prov. 13, 25). Videte, quomodo se gesserit Achab, Samariæ rex, cum Naboth. Achab rex erat, ac proinde divitiis omnibus affluens nec ei quidquam deesse videbatur; vineam tamen Naboth concupivit et rapuit, quia sibi expediebat eo quod juxta palatium suum sita esset. Naboth vinea sua contentus erat, nec ad aliena rapienda anhelabat: Achab vero summis opibus, quas possidebat, non satiabatur; adhuc pauperis vineam desiderabat; *Naboth suo contentus erat palmite: Achab regali fulchro diciturum præditus, inexplebilis, insatiabilisque opibus suis, eziqum pauperis vineam desideravit* (S. Amb. 1. 3, ep. 10). Ecce quomodo se gerere soleant divites avari erga pauperes: licet ampla palatia, licet vineas, domos et prædia innumera possideant, iis tamen non expletur: adhuc unius ex vicinis vineam, alterius pratium concupiscunt; quibus acquisitis, aliis quoque acquirendis inhiant; nec unquam tot acquirunt, quin plura acquirere optent, quia insatiabiles sunt: *non est finis acquisitionis eorum*. Quamvis totum terrarum orbem sibi compararent, nondum satiarentur; instar Alexandri ad alia acquirenda anhelarent: *astuat infelix angusto limine mundi*. Ratio autem cur avarus usurarius divitiis satiari nequeat, ejusque concupiscentia extingui non valeat, hæc est, quod scilicet cor humanum solo Deo repleti et satiari potest, ut ait divus Augustinus. Aliam rationem adducit S. Bernardinus, dicens, quod *potus pecunie non ibi ponitur, nec ibi est, ubi sitis avari. Unde sicut vinum in dolio remanens, non sedat corporalem sitim; sic pecunia in arca sitim mentis sedare non potest*. Aliam adhuc afferam rationem, cur avarus usurarius divitiis satiari non possit, quam desumo ex justitia Dei; qui ut puniat eos, qui nimio affectu divitias appetunt, permittit ut in sui delicti pœnam perpetua divitiarum fame et siti continue agi-

tentur: *judicium enim est, ut in eo quo quis deliquit, puniatur; ut semper indigeat, qui semper indigentiam timet* (S. Pet. Crysol. serm. 48). O quam infelices in hoc mundo sunt avari, qui ipsis pauperibus pauperiores sunt, quia semper indigent; et cum insatiabiles sint, ad alia acquirenda semper aspirant, perpetuamque famem patiuntur ut canes. Hi sane similes videntur infelici illi homini, quem poetæ in inferno aquis circumdatum, et aquas semper appetentem fingunt: avari enim divitiis multis circumdantur et affluunt; semper tamen sitiunt, aliasque divitias comparare ambiunt. O magnam infelicitatem! Dum autem avarus usurarius tristitia tabescit in vita, eo quod satiari nequeat, *infelix est etiam in morte, qua instante, non potest sanctificari.*

II PARS.

Avarus usurarius in morte non potest sanctificari.

Instante mortis periculo desperatissimi quique peccatores de salute sua solliciti esse solent. Tunc quisque sanctificari curat, et vix ullus ita obcecatus et obduratus, qui in ultimis vite sue momentis, a quibus pendet æternitas, aliquomodo a peccatis resurgere, et sanctitatem adipisci nolit. Usurarii vero, qui a multo tempore aliena per usuras rapere instante morte, ita infelices et miseri esse solent, ut licet physice et absolute loquendo tunc justificari possint; moraliter tamen loquendo, tunc aut vix, aut nullo modo justificationem consequantur. Eo namque discrimine aut non habent penitendi tempus, aut justo Dei judicio obduratiores fiunt, aut ita a demone in peccatis suis detinentur, ut a viis suis pessimis declinare, et ad statum sanctificationis transire difficillimum sit opus, quod perficere non valent. Usurarii, sicut et alii multi peccatores, ad vite terminum penitentiam differunt, et quilibet usurarius sibi metipsum

dicit; cum insenuero, vel cum instabit mors, peccatorum me penitebit, sua cuique restituum, et sacramentis, qua tunc religiose recipiam, justificabor, animæque saluti consulam. Sibi pollicetur usurarius, quod tunc dabit ei Deus et tempus, et gratiam penitendi; sed fallitur miser: qui enim tempore a Deo sibi ad penitentiam dato, uti noluit, justo Dei judicio fiet, ut in vite fine tempus penitendi non habeat; usurarius, inquit S. Bernardinus, credit se penitere in fine et restituere aliena; et ignorat miser, quod Dominus comminatus est, dicens: *qui enim habet, dabitur ei, et abundabit; qui autem non habet, et quod habet, auferetur ab eo* (Mat. 13). Habet nempe thesaurum magnum, qui tempus sibi concessum virtuose expendit; et ideo multa merita cumulat; huic quidem dabitur, scilicet in vite extremis tempus ipsi supererit se etiam melius disponendi et præparandi, unde tunc majori gratia abundabit. *Qui autem non habet*, scilicet in præterito tempore merita cumulata, quia semper male vixit; id quod videtur habere, scilicet penitentiam tempus, in fine, justo Dei judicio, auferetur ab eo, eo quod in illo præsumptuose confusus est. Quod evenisse dicitur cuidam usurario, qui in puncto mortis clamavit alte, dicens: *O penitentia, ubi es?* Quo verbo dicto, spiritum exhalavit; ut ex ejus verbo aperte claresceret, quod quia quando penitentiam reperire poterat, illam non quasivit, merito eam reperire non potuit cum voluit, eo quod non debito modo vellet. Si autem usurarius in fine gratiam et tempus penitentiam non habeat, omnino fieri nequit ut sanctificetur. Justo quidem Dei judicio, in vite fine non justificatur usurarius, quia ei sæpe deest penitentiam tempus; nec etiam sanctificari et justus fieri potest, quia justo Dei judicio in fine vite usurarii obduratiores esse solent; eoque obduratiores sunt, quo et seniores. In extremis enim, inquit S. Bernardinus, cum usurarius considerat, se ad statum salutis non posse pervenire, nisi pro posse suo restituat aliena: consequenter nisi se, et filios, et filias, et alios hæredes in multa paupertate et dedecore relinquat, a tanto infortunio abhorrens, neque per fidem intelligens statum suum periculosum, potius deliberat

in peccato suo perseverare, quam debita ratione animæ bono consulere, et sic diu perseverando, induratur cor ejus. Quantumvis autem hoc vitium a prædicatoribus sùgillari aliquando audiat; licet eum aliquis timens Deum ad pœnitentiam inducat; licet etiam exhortationes ad pœnitendum et oburgationes de sua nequitia frequenter intus sentiat, nihilominus semper cor ejus amplius induratur, sicut de eo (Job. 41, 11) dicitur: *cor ejus indurabitur tanquam lapis, et stringetur quasi malleatoris incus, quæ quanto plus malleo feritur, tanto durior fit.* Cum ergo usurarius semper magis et magis induretur, moraliter loquendo impossibile est, ut in fine vitæ convertatur et sanctificetur. Aliam rationem huic similem adducit S. Bernardinus, quam desumit ex obstinatione usurariorum, quæ tanta sæpius est, instante eorum morte, ut eam obstinatione proditoris Judæ majorem fieri dicat. « Mira, inquit, est obstinatio usurarii et quodammodo excedere videtur obstinationem Judæ. *Primo* enim Judam pœnituit de scelere perpetrato, licet non debito modo; ideo ait: peccavi. *Secundo*, peccatum suum confessus est, dicens: peccavi tradens sanguinem justum. *Tertio*, satisfecit, seu restituit pretium quod acceperat pro Christi prodicione; vaniam tamen non meruit, quia illam non requisivit. Verum quid dicere possemus de usurario obstinato? quem *primo*, non pœnitet de usura, nisi forte quod modicum lucratus sit. *Secundo*, si pœnitet aliquid, non confitetur, ne a confessore ad satisfactionem cogatur. *Tertio* quoque, si confitetur, querit aliquem confessorem, qui non habet conscientiam, neque scientiam; ne per cautionem debitam satisfacere cogatur; sed simpliciter verbo promittit confessori ignaro restituere aliena. *Quarto* etiamsi hoc in confessione promittat, promissum non servat: et tamen ut dicitur (*de reg. jur.* l. 6). *Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum* ». Quomodo ergo sanctificabitur usurarius imminente mortis articulo, cum tunc ipso Juda obstinatior esse soleat? certe moraliter loquendo, tunc justificari nequit.

Esto autem quod usurarii illi, qui usuras diu exercuerunt, instante morte, de conversione cogitent; et quod, inspirante Pa-

tre luminum, miserum animæ suæ statum ac periculum damnationis in quo versantur, agnoscant: tunc tamen non convertentur ad Dominum; tunc non sanctificabuntur, nec sanctificari poterunt, quia a dæmonis retibus se extricare non valebunt. Cum usurarius vacare usuris incipit, in diaboli retia cadit; sic enim ait D. Paulus: *qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, et in laqueum diaboli.* Et ut experientia constat, quo magis usuris vacat, eo magis his retibus se intricatur. Unde D. Bernardinus usurarium avi comparat, quæ in venatorum retibus capitur. « Cum avis, inquit, volando in rete ceciderit, tanto amplius se intricat, quanto amplius se extricare contendit, sic usurario sæpe contingit, quod dum per aliquod tempus, ut dicitur, intendit vacare usuris et demum cessare ab eis: omni die, mense, et anno amplius se reperit intricatum, atque a proposito cessandi ab usuris magis elongatum. Hinc dicitur (Prov. 5, 22): *iniquitates suæ capiunt impium, et funibus peccatorum suorum constringitur.* Unde (Jer. 50), ad animam usurarii a diabolo dictum est: *illaqueavit te, et capta es Babylon, et nesciebas* ». Si ergo usurarius magis et magis laqueis diaboli intricetur, ab eis in morte se extricare non valet, et per consequens nec sanctificari poterit, ac misere peribit, iuxta illud (Job. 6, 18). *Involute sunt semitæ gressuum eorum: ambulabunt in vacuum et peribunt.* His omnibus rationibus superaddamus, quod ut convertantur usurarii, magna Dei indigent gratia. Et ideo hi similes dicuntur navibus Tharsis, quæ auro onustæ erant, et quæ ceteri non poterant, nisi validis ventis agitantur: *in spiritu vehementi conteres naves Tharsis*; usurarii similiter qui auro et aliis bonis temporalibus onerantur, moveri, ad Deum converti, et sanctificari nequeunt, nisi validis efficacioris gratiæ ventis cieantur. Quis autem credat, Deum usurariis, extrema agentibus, gratias extraordinarias daturum! Quis censeat, Deum tunc efficaciores gratias concessurum usurariis, qui pauperum facultates rapuerunt, qui tam gravia peccata perpetrarunt, ac qui divinæ gratiæ dona toties contempserunt et abjecerunt? Certe timendum quod tunc eas non dabit Dominus: ac ideo

ipsorum conversio et salus veluti desperata lugenda (1). Infelicissimi ergo sunt usurarii in morte, cum tunc sanctificari nequeant; *infelicissimi post mortem, cum tunc salvari non valeant.*

III PARS.

Avarus usurarius post mortem salvari non potest.

Usurarius qui ante mortem gratiam sanctificantem non est consecutus, certo certius neque post mortem salutem assequitur quam nullus consequi potest, quin prius in hac vita sanctificatus fuerit. Ut autem latius et fortius probetur hominem usurarium, qui diu in viis suis pessimis perseveravit, salvari non posse, graves adducam rationes, quarum aliquas desumam ex sancto Bernardino, qui plurimis iisque fortissimis rationibus et prædicationibus usurarios impugnat, eorumque damnationem quasi inevitabilem esse probat. Ut autem adversus usurarios ratiocinari incipiam, eosque non salvandos probem, dico, quod Deus eadem mensura eos metietur, qua alios mensi sunt. Nostis usurariorum mensuram hanc esse, quod semper plus exigant, quam dent: cum dant v. g. centum nummos, centum et quinque exigunt. Deus autem eadem eos mensura remetietur; illisque paradisi dare nolet, quin aliquid paradisi melius ipsi reddant; unde cum nihil paradisi melius dare possint, paradisi a Deo obtinere nequibunt. Hanc rationem affert sanctus Bernardinus, dicens: Dominus ait (Lucæ 6), *eadem mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis*; cum vero usurarius non det aliquid nisi

(1) Cavendum tamen ne hæc doctrina quantumvis S. Scripturæ et SS. Patrum dictis luculenter comprobata, nimis quoque tristi experientia confirmata, minus prædenter in publicum proferatur, ne dum conscientias excutere conamur atque ad celerem conversionem adducere, in desperationis discrimen et laqueum infamia corda dejiciamus, vere divinæ gratiæ et misericordiæ fines ponentes plorum fiduciam coarctemus, gemitus prosequere restringamus, quorum meritis multorum sepe desperatorum animas Deus donat, et salvat. N. E.

recipiat amplius, ex hoc certificat semetipsum de damnatione æterna. Quia si vellet acquirere paradisi a justo iudice, qui præscriptam constituit legem, non dabitur ei, nisi det aliquid amplius et melius paradiso. Quod cum nunquam possis servare, necessario sequitur, quod nunquam poterit acquirere gloriam sempiternam. Usurarium non obtenturum gloriam æternam, neque salvandum, alia ratione probat sanctus Bernardinus: quia scilicet in fine vitæ suæ a Deo et omnibus sanctis derelinquetur. « Cum, inquit, usurario lucra non cessent in quolibet sacro die; non diei Paschæ parcat, non diei dominico, non diei sanctissimæ Christi passionis. In qualibet solemnitate sacratissimæ Virginis non cessat a tali lucro, nec in diebus apostolorum, nec in diebus martyrum et confessorum, virginum et angelorum. Insuper non eximit a lucro usuræ diem omnium sanctorum; merito ergo non solum a Deo, verum et a beata Virgine, ab angelis universis, et ab omni multitudine beatorum, justo Dei iudicio, in ultimo fine vitæ suæ ita derelinqui meretur, quod nec Deum habeat donatorem gratiæ, nec aliquem beatum inveniat gratiæ a Deo impetratorem, seu etiam pro illo misero aliquem sanctum de celo supplicatorem. Unde (Mich. 3) de talibus scriptum est; *Abcondet faciem suam ab eis in tempore illo: scilicet extremo* ». Cum ergo usurarii in fine vitæ suæ, a Deo et ab omnibus sanctis derelinquantur, moraliter loquendo fieri nequit, ut post mortem salventur. Usurarios post mortem salvari non posse jam satis constat; hoc autem mihi magis adhuc suadet defectus restitutionis, quia scilicet ante mortem inique ablata non restitunt. Certum est, usurarios sub damnationis æternæ pœna teneri ad restituenda ea omnia, quæ per usuras extorserunt: cum ea restituere possint. In hoc consentiunt omnes canonicæ et theologici; et in sacro canone excommunicantur docentes, quod lucrum usurarium restitui non debeat; *quicumque deinceps scribere, dictare, vel iudicare presumpserint, quod usuræ solvantur, aut non plene restituantur, sententiam excommunicationis incurrant* (Clem. tit. de usur. c. Statuit). Usurarii restituere debent id quod per usuram extorserunt, atque etiam fructus

ex tali re perceptos; cum scilicet hujusmodi res est ager, domus, vel aliud aliquid de se frugiferum: tunc enim non solum rem frugiferam, quam inique abstulerunt, verum et fructus inde perceptos restituere tenentur, ut probat et explicat Doctor Angelicus (2, 2, q. 78, a. 3). Qui etiam docet, quod usurarius resarcire debeat damna, quæ solventi usuras causavit; quando scilicet illa per se directe et efficaciter causavit per lucrum usurarium quod ab aliquo accepit. Ubi autem sunt usurarii, qui ablata restituant? Ubi sunt, qui fructus ex re ablata perceptos propriis dominis reddant? ubi qui damna illata resarciant? Ubi, qui dicant cum Zachæo: *si quid defraudavi, reddo quadruplum?* (Luc. 19, 8). Certe nullus fere usurarius ablata restituit. Quamdiu enim usurarii bene se habent, de restitutione ne cogitant quidem, et instante morte aut nihil, aut parum restituunt, suoque debito satisfecisse credunt, si aliqua pia legata faciant, ut ab hominibus pii videantur. Deficiente ergo restitutione debita, ad æternam requiem omnino præcluditur accessus.

Re quidem vera quomodo salutem consequentur usurarii aliena haud restituentes, cum Christus in die iudicii durissimam mortis æternæ sententiam in illos feret, qui de propriis bonis necessitatibus pauperum non subvenerunt? quam minacem sententiam proferet adversus usurarios, qui postquam aliena abstulerunt restituere voluerunt! Si in die iudicii, inquit Sanctus Bernardinus, ut dicitur Matthæi 24, Christus his qui pauperum necessitatibus non occurrerunt, dicturus est: *discedite a me maledicti in ignem æternum. Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare: sitiivi, et non dedistis mihi potum: hospes eram, et non collegistis me: nudus, et non cooperuistis me*, quid obsecro usurariis dicturus est, qui tam impia pietate et simulata nequitia rapuerunt aliena? Is certe non dicit: *venite benedicti Patris mei, percipite regnum*, sed eos ad æterna supplicia condemnabit (serm. 44 de usu a. 4). Quod ita certum censet D. Bernardinus ut asserat, ex omnibus peccatoribus nullos ita evidenter laturos literas suæ damnationis, ut usurarios: *nullum crimen est, quod tam patenter et aperte deferat litteras æternæ mortis, sicut*

facit usura. Et revera quilibet contractus usurarius ab usurario factus est quasi litera et instrumentum publicum damnationis ejus. Usurarius contractum mutui init cum aliquo, ligantem eum ad reddendum sibi supra decem vel duodecim pro centum: *ecce literam suæ damnationis*. Cum alio paciscitur, quod pro auctario pecuniæ mutuata dabit ipsi aliquos tritici, vel frumenti modios: *ecce literas damnationis*. Alteri vendit oves, boves, equos, vel alias merces, et quia mutuo vendit, pro his retributionem nimiam et immoderatam exigit: *ecce literas damnationis*. Unde cum usurarii, dum in hoc mundo vivunt, hæc omnia instrumenta non consciant, et quæ talibus contractibus inique acquisierunt, non restituant; hæc erunt literæ damnationis illorum, quibus visis, ad æternas penas condemnabuntur, et nequaquam beatam spem adipiscuntur. O quam infelices ergo usurarii in vita, in morte, et post mortem! O miseri, quid proderit vobis multas coacervasse divitias si iis relictis, æternis suppliciis sitis adjudicandi? Estio o usurarie, quod neminem occideris, blasphemias nullas protuleris, nullumque aliud scelus perpetraveris; esto etiam, quod virtutibus plurimis acquirendis studiose incubueris; nil, aut parum tibi proderunt hæc omnia, si per usuras acquisita non restituas, *quid proderit non occidere, non moechari, non rapere, non denique perjurare, immunitemque te prorsus a cunctis criminibus custodire, si a te avaritia non expellitur?* Certe hæc omnia parum proderunt, quia propter sola usuraria lucra quæ accepisti, et non restituisti, in æternum damnaberis. Propterea frater, si pecuniam mutuo dederis fratri tuo, *ne accipias usuras ab eo, non amplius quam dedisti* (Lev. 25, 36). Si per usuras multa comparaveris, agros, vineas, frumentum, vinum, oleum, ea omnia quæ inique lucratus es, propriis dominis restitue: imo ex propriis, quantum status et conditio tua patientur, pauperibus eroga. Hoc si feceris, felix eris in hoc sæculo, et æternam felicitatem post mortem obtinebis in celo. Amen.